

החשוד על הטריפה

ידידיה ערמון

לעילוי נשמת סבי מורי
הרב משה אריה בן חיים צבי ערמון זל
איש חינוך שנהג כבוד בכל אדם
וחינך לאהבת הבריות

החשוד על מכירת טריפות פסול לעדות עד שיתברר ללא כל ספק ששב מחטאו. להלן נתמקד בשאלות - מהי התשובה המוטלת עליו, ומתי חוזר הקצב לחזקת כשרותו? ומדוע שונה דינו מפסולי עדות אחרים?

הוא טבחא דאשתכח דנפקא טריפא מתותי ידיה, פסליה רב נחמן ועבריה. אול רבי מוזה וטפריה, סבר רב נחמן לאכשוריה. א"ל רבא: "דלמא אערומי קא מערים?" אלא מה תקנתיה - כרב אידי בר אבין. דאמר רב אידי בר אבין: החשוד על הטריפות אין לו תקנה עד שילך למקום שאין מכירים אותו ויחזיר אבדה בדבר חשוב, או יוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב משלו.

מנהרין כה ע"א

תרגום: טבח (שוחט) אחד שנמצא שיצאה טריפה מתחת ידו - פסלו רב נחמן (לעדות) והעבירו (מתפקידו). הלך (אותו טבח) הגדיל שערן וציפורניו (לנוול עצמו לעשות תשובה). חשב רב נחמן להכשירו (לעדות ולהשיבו לתפקידו). אמר לו רבא: שמא מערים הוא? אלא מה תקנתו - כרב אידי בר אבין שאמר: "החשוד על הטריפות אין לו תקנה עד שילך למקום שאין מכירים אותו ויחזיר אבדה בדבר חשוב" או שיוציא טריפה מתחת ידו² בדבר חשוב.

לפני שנעסוק בקטע עצמו נברוק את מיקומו ברצף הסוגיות, ומתוך כך נוכל ללמוד על סיבת הבאתו ועל חידושו.

¹ דבר חשוב לפי פירוש היד רמה - בהמה גסה. והעב"ץ פירש - כל אחד ע"פ מה שחשוב לו כשם שאומרים לגבי מוקצה מחמת חסרון כיס.

² כדי לחזור לכשרותו עליו להוציא טריפה מתחת ידו דווקא, שכן כל עוד לא חזר לכשרותו אסור לו לשחוט לאחרים כלל!

סיפור זה ממוקם לאחר סיפור על מלווה בריבית (בר ביניתיוס), שלמרות שאחד העדים שפסלווה היה הלווה עצמו - נפסל לעדות.³ מיקום זה תמוה לכאורה, שהרי אין קשר בין סיפור הטבח להלוואה בריבית.

תשובה שטחית לעניין היא - שבשני המקרים ישנה פסילה של אדם לעדות (אמנם מסיבות שונות). אך תשובה זו אינה מספקת, במיוחד לאור העובדה שעיקר סוגיית 'חזרה בתשובה' של פסולי עדות מופיעה רק בהמשך הגמרא.⁴

המרדכי⁵ טוען, שסיפורו של הטבח ממוקם דווקא לאחר סיפורו של בר ביניתיוס, כדי לענות על שאלה שעלולה להתעורר אצל הלומד בעקבות סיפורו של בר ביניתיוס:

הגמרא שואלת על הסיפור: כיצד יכול הלווה בריבית להעיד על המלווה שלו ולפסלו - הרי אף הוא רשע כמותו⁶?! על כך עונה הגמרא - "אין אדם משים עצמו רשע", ואין מאמינים לו על כך שלווה בריבית אלא רק על חברו, המלווה - שהלווה בריבית (פלגין דיבורא). אך למה לא תירצה הגמ', שואל המרדכי, שהלווה חזר בתשובה והוא חזר לחזקת כשר לעדות, ולכן יכול להעיד על המלווה שלו?!

ומתרץ המרדכי, שסיפור הטבח בא לענות על שאלה זו, וללמד שכל עוד לא הוכח שעזב לחלוטין את החטא וחזר לחזקת כשרות, עדיין חוששים אנו שמא הוא מערים. וסיפור הטבח בא להראות לנו מהי הדרך של פסולי עדות החשודים בעבירה לחזור לחזקת כשרותם.

הואים אנו, שחזרתו בתשובה של טבח זה היא חמורה ביותר, עד כדי כך שמשתמשים לגביו בכיטוי - "אין לו תקנה עד...", והוא צריך לגלות ולהוכיח את ישרותו בדבר חשוב, ואף שאין הדבר תלוי בו, שלא תמיד מזדמנת לפניו מצוות השבת אבידה, ולא תמיד נמצאת טריפה תחת ידו.

כאן המקום לבחון את החזרה בתשובה של "חבריו" לקטגוריה של טבח זה, הפסולים לעדות וחשודים על ממון.

הגמרא מביאה ברייתא:

המשחק בקוביא, אלו הן? המשחקים כפיספסים (שכרי עצים)... ואימתי חזרתן?⁷ משישברו את פיספסיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה ראפילו בחינם לא עבדי (משחקים). מלוא בריבית... מאימתי חזרתן? משיקרעו את שיטריהן ויחזרו בהן חזרה גמורה, ואפילו לנכרי לא מוזפי (מלווים). מפריחי יונים... ואימתי חזרתן? משישברו את פגמיהן (דפים שמוזיים בהם את היונים) ויחזרו חזרה גמורה, ואפילו במדבר לא עושים. סוחרי שביעות... מאימתי?... משתגיע שביעית אחרת ויבדלו...

סנהדרין כה ע"ב

³ מלווה בריבית פסול לעדות: א. משום שאינו עוסק בישובו של עולם (אינו פרודוקטיבי). ב. משום שהוא רשע ונאמר: "אל תשת רשע עד".

⁴ דף כה ע"ב

⁵ מרדכי סנהדרין ס"י תרצב

⁶ שכן גם המלווה וגם הלווה עוברים על לאו בהלוואה בריבית.

⁷ ולא - "אין להם חזרה עד..."

רואים אנו שתשובתם יתירה על התשובה הרגילה (חרטה, עזיבה, וידוי, קבלה לעתיד⁸), והיא מעין הליכה לקיצוניות שניה⁹. המשחק בקוביא - אפילו בחינם, המלווה בריבית - אפילו לנכרי, מה שלחלק מהדעות אפילו מצווה¹⁰ - "את הנכרי תגוש"¹¹ וכן כולם על זו הדרך.

כפרה וטהרה

צריכים אנו להבין, מדוע חמורה חזרתם לחזקת כשרות של פסולים אלו? ולמה דווקא בדרך זו יחזרו לחזקת כשרותם?

הרב סולובייצ'יק, בספרו - "על התשובה"¹² מבחין בין כפרה שהיא חזרה בתשובה רגילה, בה מספיקה עזיבת החטא וקבלה לא לחזור אליו, לבין טהרה, שרק היא מחזירה את האדם לחזקת כשרותו. על מנת להיטהר יש 'לשבור' את כל האוירה של החטא ואת האפשרות לשוב ולחטוא.

כדי להפוך לאדם חדש, אחר, הכשר לעדות, על החוטא 'לשבור' את כל מה שמסמל את החטא שהיה שרוי בו עד עכשיו (פיספסים, שטרות, דפים), ולהוכיח שמתרחק הוא מכל דבר שיש בו אפילו ריח של החטא (אפילו לנכרי).

אך עדיין עלינו להבין מפני מה נפסל שוחט זה לעדות.

הרמב"ם מביא את דין הטבח בהוספות מסוימות שמצביעות על שיטתו בנושא:

וכן טבח שהיה בודק לעצמו ומוכר, ויצאת טריפה מתחת ידו, שהרי הוא בכלל אוכלי טריפות שהן פסולין לעדות - הרי זה פסול לעדות עד שיראה ממעשיו שניחם על רעתו, וילבש שחורים ויכסה שחורים וילך למקום שאין מכירים אותו, ויחזיר אבריה בממון חשוב, או יוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב.

הלכות עדות פרק יב הלכה ט

מספר שאלות עולות מהלכה זו כרמב"ם:

1. למה כתב הרמב"ם שהטבח היה בודק לעצמו, וכי אילו היה בודק לאחרים לא היה נפסל?!
2. למה היה הרמב"ם צריך לומר לנו שהוא בכלל אוכלי טריפות, הרי די בזה שמכר טריפה והכשיל את הרבים?!

⁸ רמב"ם הל' תשובה פ"ב, ושם בהל' א כתב: "אי זו היא תשובה גמורה? כשכא לידו דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשותו, ופירש ולא עשה מפני התשובה". ושם בהל' ב - "ייעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם".

⁹ כמו שכותב הרמב"ם בהקדמה למסכת אבות פרק ד ברפואות חולי הנפש: "כשם שהגוף, כשיצא משוויו נראה אל איזה צד נטה ויצא, ונעמוד כנגדו בהפכו עד שישוב אל השוויו. וכשהשתווה, נסלק ידיו מן ההיפוך ונשוב לעשות לו מה שיעמידהו על שוויו כן נעשה במדות בשוה".

¹⁰ רמב"ם הל' מלוה ולוה פ"א ה"ב: "ומצות עשה לנגוש את הנכרי ולהצר לו שנאמר: 'את הנכרי תגוש'" (כך לשון הכתוב וכן בהו' פרנקל. ובדפוסים המקובלים 'לנכרי תגוש').

¹¹ דברים טו ג

¹² ירושלים תשמ"ט - עמ' 21 - דרך חטאים ודרך חוטאים.

3. מניין לרמב"ם ש"ילבש שחורים ויתכסה בשחורים", דבר שלא הוזכר בגמ'?

הכסף משנה עונה על השאלה הראשונה והשניה ואומר, שהרמב"ם סבר, שמכיוון שחטא בחמדת ממון (ומשום כך בוודאי מדובר שבדק לעצמו) - צריך שיתברר לנו שחזר מחמדת ממון. אך השוחט לאחרים שאינו עניין ממוני - כיוון שעשה תשובה חוזר לחזקה כשרות מיד. וכיוון שהטבח היה חשוד על הממון, שהיה מוכן למכור או לאכול טריפה במקום להשליכה לכלבים - יש ראייה לכך שחטאו הוא ממוני, ולכן תשובתו בענייני ממונות (להחזיר אבידה או להוציא טריפה בדבר חשוב).

ומה שכתב הרמב"ם שמכיוון שמאכיל טריפות - חזקה שגם אוכל מהם, ועבר על הלאו - "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו", ולא הסתפק בעובדה שהוא הכשיל את הרבים באיסור טריפה, הסיבה לכך היא - שאם הוא היה רק מוכר טריפות ולא אוכל מהם, היה עובר רק על "לפני עיור לא תיתן מכשול". ואין לוקים על לאו זה כיוון שהוא לאו כללי, וכל לאו שאין לוקים עליו אין העובר עליו נפסל לעדות.

ילבש שחורים ויתכסה בשחורים

אך עדיין לא מובן למה ילבש שחורים? ובכלל, מניין לקח זאת הרמב"ם, הרי בגמרא שלנו לא הוזכר דבר זה?!

הלחם משנה אומר שאת לבישת השחורים לקח הרמב"ם מהרי"ף, שיייתכן שהיתה לו גרסה אחרת בגמ' או שהוסיף זאת מעצמו. המקור לכך הוא כנראה מהגמ' בקידושין: "אמר רבי אילעאי הזקן: אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירים אותו וילבש שחורים ויתכסה שחורים ויעשה כמו שליבו חפץ ואל יחלל שם שמים בפרהסיא"¹³.

אינני בא כעת לדון בהשלכות ההלכתיות מדבריו של ר' אילעאי אך בוודאי ניתן לראות מכאן את משמעות לבישת השחורים, וכלשון רש"י: "שלא יראה עצמו בכבודו, אולי ירך לבבו" וכן מפורש יותר בתוס'¹⁴: "ולבישת השחורים משבר את היצר ומונעים את האדם מן העבירה", א"כ לבישת השחורים היא חלק משיבוך היצר והיפוכו לאיש אחר של אותו טבח.

אך עדיין מציקה שאלת הכס"מ מה ראו להחמיר כל כך בטבח זה? הלח"מ (וכן נראה מדבריו רבנו ירוחם בשם התוס') מתרץ זאת מצד השיקול הממוני שבעניין - שמכיוון שהעבירוהו מפרנסתו חשוד הוא יותר שמא יערים כדי שישבוהו למשרתו, ולכן הוא צריך לעשות תשובה גדולה יותר משאר פסולים.

בספר "מרגליות הים" ובספר "חידושי רבנו דוד" כתבו תרוץ פנימי ועמוק מכיוון אחר. טבח, בשונה ממלווה בריבית ומשחק בקוביה ושאר פסולי עדות הוא עיסוק חיובי ואין שום סיבה לפוסלו על עצם עיסוקו. הפסול של טבח זה איננו במקצועו כי אם באישיותו. הוא מסוגל להאכיל יהודים נבילות וטריפות בגלל בצע כסף או רשעות בלבד ולכן חזרתו

¹³ קידושין מא ע"א

¹⁴ שם ד"ה ויעשה

בתשובה קשה יותר. המלווה בריבית די בכך שיקרע את שטרות ההלוואה ויעזוב את עיסוקו הרע החיצוני לו. אך שוחט זה צריך לקרוע את ליבו ולהוציא ממנו את החלק המושחת שגורם לו לחטוא ולהחטיא. על כן עליו להתעטף בשחורים שמשברים את ליבו של אדם ולהוציא טריפה לעצמו או להחזיר אבידה בדבר חשוב, וע"י התשובה שעושה באותו דבר בו חטא, שמוציא מרשותו את הטריפה והאבידה האלו, מוכיח הוא שעקר את הרשעות שהיתה בתוך ליבו.